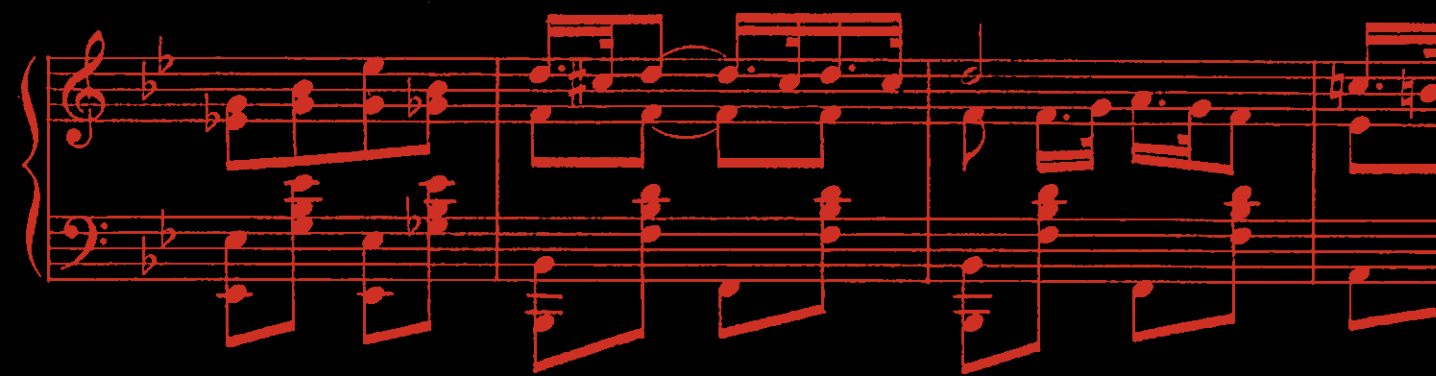

A JAZZ FELTALÁLÓJA

**„Manapság mindenki az én dolgaimat játssza,
és meg sem említik a nevemet.
Beszélnek mindenféle Kansas City-i, meg chicagói,
meg New Orleans-i stílusról.
Egy frászt! Ez mind Jelly Roll Morton-stílus”
(Jelly Roll Morton)**

JELLY ROLL MORTON

A jazz alig több mint száz éves története során sok kiváló tehetségű muzikus tűnt fel, akik közül többen szinte mitikus figurává váltak. A hozzájuk kapcsolódó mítoszok kialakulásában nemcsak zenei talentumuk, alkotóképességük, stílusformáló erejük, hanem az átlagostól gyakran eltérő életvitelük, szokásaik, a velük történt szokatlan események is szerepet játszanak.

A jazz korai időszakának ünnepektől nagyságai – finoman szólva – nem a társadalom legfelsőbb rétegeiből származtak, ennek megfelelően az életükről fennmaradt adatok nem mindig bizonyulnak megbízhatónak. A 19. század végének és a 20. század elejének éveiben az Egyesült Államok déli területeinek településeiben nem működött olyan korszerű adminisztráció, amely pontosan követni tudta volna a nagyszámú bevándorlást, a családok letelepedésének körülményeit, gyermekeik számát, így sokakat csak a szülők vagy a hozzátartozók utólagos közlése alapján anyakönyveztek. További bizonytalanságot eredményezett, hogy a nagy létszámú családokban, ahol a tíznél több gyermek sem ment ritkaságszámba, nem nagyon figyeltek oda az új jövevény születési adataira. Volt úgy, hogy a család csak évekkel a születés után jelentette be a létszámgyarapodást, így nem csoda, ha a születésnek mind az ideje, mind a helye pontatlanul maradt meg az érintettek emlékezetében. Egy-két év ide vagy oda pedig nem számított.

Ebben az időszakban a felszabadított rabszolgák leszármazottainak, a különböző bőrszínűek keveredéséből kialakult új embertípusok képviselőinek igen keményen kellett dolgozniuk a megélhetésért. A férfiaknak minden kereseti lehetőséget meg kellett ragadniuk, de gyakran még a legkeményebb munkával sem voltak képesek családjuk ellátását biztosítani. Sokan otthonuktól távol vállaltak munkát, és előfordult, hogy nem is tértek többé vissza. Nemritkán az eltávozott családfő helyére új jelentkező akadt, aki újabb gyermekáldással örvendeztette meg az őt befogadókat. Ennek

társadalom
és család

következtében az egy családba tartozó gyermekek több apától is származhattak, így a vezetéknevek tekintetében sem lehetett mindig tisztán látni.

La Menthe-től Mortonig

Az említett bizonytalanságok Jelly Roll Morton esetében is fennállnak. Különböző róla szóló leírások szerint ugyanis eredeti neve – apja után – Ferdinand La Menthe volt. Az Illinois-i Egyetem professzora, Larry Gushee kutatásai alapján azt állítja, hogy a papát Ferdinand Lamothe-ként anyakönyvezték, a Lamothe név pedig a Santo Domingo-i fehér családok között volt használatos. Ez változhatott az idők során La Menthe-re, amit később maga Jelly Roll módosított Mortonra, s ebből alakult ki a Morton. A történet egy másik változata szerint ugyanakkor – amely Jelly Roll Morton életrajzírójától, Alan Lomaxtól származik – a zenész a Morton nevet anyjának második férje után kapta. Az egész ügyből annyi mindenképpen bizonyos, hogy ő maga Mortonnak hívatta magát.

A Jelly Roll név később, már professzionális zenész korában ragadt rá. A „jelly roll” kifejezést két módon is értelmezi az amerikai angol: egyrészt lekváros buktát jelent, másrészt a nemi szerv egyik elnevezése. Az már egyéni döntés kérdése, hogy a kettő közül ki melyik jelentést tartja Mortonra jellemzőnek.

Valódi nevén kívül születésének dátuma is tartalmaz némi bizonytalanságot, mert, mint kiderült, nem 1885-ben látta meg a napvilágot, ahogyan állította, hanem 1890-ben. Ezek után talán azzal, hogy Morton születése helyül nagyvonalúan Louisiana államot jelölte meg, tökéletesen megelégedhetünk. Az mindenesetre tény, hogy miután apja – aki egyébként nemcsak nagy névváltoztató, hanem ács is volt, mi több trombonon is játszott – Ferdinand születését követően elhagyta családját, a fiatal anya a gyermekkel New Orleansba költözött a rokonaihoz.

feketék, fehérek, kreolok

Jelly Roll mindkét szülője kreol volt, ami őt nagy büszkeséggel töltötte el. Ebben a korszakban ugyanis az erősen elkülönülő társadalmi rétegek között a kreolok nem a legalsókhoz tartoztak. Ők – legalábbis Észak-Amerika déli területein – többnyire a fekete asszonyok és a francia származású fehér férfiak frigyéből születtek, így felsőbbrendűnek tartották magukat a kizárólag afrikai származású és rabszolga ősökkel rendelkező négerkehez képest. Jelly Roll például kifejezetten úgy gondolta, hogy ő a fehérek közé tartozik, így joggal nézheti le a feketéket. Ez irányú vélemények gyakran hangot is adott. Édesanyját Louise Monette-nek, apját pedig La

Menthe-nek hívták, amik nyilvánvalóan francia nevek. Fehértudatát erősítette, hogy egy ideig a New Orleans Rhythm Kings nevű, csupa fehér muzsikusból álló zenekar zongoristája volt. Jelly Roll talán csak a legrosszabb álmaiban ismerte be, hogy valójában nem tartozik a fehér többséghez.

NEW ORLEANS ÉS A KEZDETEK

New Orleans, ahol Jelly Roll Morton felnőtt, különös város volt. Főképpen azért, mert a történelme során lezajlott változások mélyreható társadalmi következményekkel jártak. A későbbi New Orleans körmékét az 1500-as évek végén fedezték fel a spanyolok, akik a mai város területén kis katonai kolóniát létesítettek. 1680-ban a franciák kezdték meg a körmék gyarmatosítását. Az általuk Nouvelle Orleansnak elnevezett település kereskedelmi szempontból kiváló helyen volt, így hamar fejlődésnek indult. A franciák az állam nagyságú területet XIV. Lajosról Louisianának nevezték el – ezt a nevet az Egyesült Államok egyik államaként ma is őrzi. A városka az 1763-ban befejeződött gyarmatosító háború után spanyol fennhatóság alá került, bár egyértelműen megmaradt a francia kultúra befolyása. A terület 1800-ban ismét a franciáké lett, majd az amerikaiak vásárolták meg. Bár az amerikai tulajdonlással új kulturális hatás kezdett terjedni a térségben, a francia gyökerek még nagyon hosszú ideig meghatározóak maradtak. Az amerikai fennhatóság következtében New Orleans fejlődése hihetetlen módon felgyorsult. A folyami hajózás jó lehetőségei miatt sorra itt kötöttek ki az Afrikából és Nyugat-Indiából érkező és rabszolgának Amerikába hurcolt négereket szállító hajók. A lakosság egy meghatározó része európai, főleg spanyol, francia és kevés olasz, másik része afrikai fekete és karibi volt. A természetes módon megindult keveredés következményeképpen különböző humán elegyek alakultak ki, közülük a kreolok kiemelt szerepet játszottak a jazz fejlődésében.

New Orleansban a latin lelkületből származó liberális, könnyed szellemiség párosult az amerikai betelepüléssel együtt megjelenő skót és ír kereskedő-üzleti szellemmel, melyhez a feketék eredeti kultúrája társult, és kialakult egy nagyon egyedi, mondhatni New Orleans-i világ. A gyorsan fejlődő város alkalmas terep volt a szórakoztatóipar megtelepedésére, melyhez kitűnő háttérrel biztosított a latinok, a kreolok, a feketék zene iránti ösztönös vonzódása, a maguk és mások szórakoztatásának régtől beléjük ivódott szokása. Zenét lehetett hallani a ma már történelmi nevezetességűvé vált Congo téri összejöveteleken, a folyamatosan zajló karnévalókon, az utcákon és a kocsmákban – mindenhol. New Orleansban egymás mellett szóltak az afrikai dobok a francia katonazenével, a spanyol flamencóval, az olasz belcantóval és az ír népzenevel.